

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-8>

УДК 811.133.1:316.772.2:159.942:821-31Е.-Е.Шмітт

Білас А.А., Цюцяк І.М.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОНЦЕПТУ «JOIE» У РОМАНІ Е.-Е. ШМІТТА «OSCAR ET LA DAME ROSE»

Анотація. У статті розглянуто різні підходи дослідників до тлумачення поняття «концепт» та узагальнене питання розуміння цього терміну. Окреслено поняття «емоційний концепт» і віднесено концепт «радість» до базових емоційних концептів. Визначено особливості емоційного концепту «joie» у французькій лінгвокультурі, який є еквівалентом українському відповіднику «радість». Досліджено словесні засоби відтворення цього концепту «joie» в романі Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose». Встановлено проблематику вербалізації концепту «joie» та його лексичного поля в французькій мові.

Ключові слова: концепт, емоційний концепт, вербалізація, концепт «joie», лексичне поле, засоби відтворення, емоційний стан.

Bilas Andriy, Tsiutsiak Iryna

Vasyl Stefanyk Precarpatian National University

THE VERBAL MEANS FEATURES OF THE CONCEPT “JOIE” IN THE NOVEL E.-E. SCHMITT’S “OSCAR AND THE LADY IN PINK”

Summary. The article discusses various approaches of scientists to the interpretation of the concept “concept” and generalizes the term understanding. Emotional concepts occupy an important place among these abstract concepts. The concept «emotional concept» is defined and highlights the basic emotional concepts, which are represented by the emotive-nominate, which denote feelings (happiness, joy, love, sadness, anger and others). Therefore, the concept “joy” refers to the basic emotional concepts. Also in the article the peculiarities of the emotional concept “joie”, which is the equivalent of the Ukrainian analogue «joy», in the French language are considered. The “joie” lexemes conceptual field is wide enough to allow for a better investigation of its emotional state. On the material of analysis of dictionaries the definition of the lexeme “joie” in French linguistics was found out. The means of transmitting this emotional concept in the E.-E. Schmitt’s novel “Oscar and the Lady in Pink” have been investigated. This novel is full of psychological connotations and depth. An important place have such themes as joy, love, life, loneliness, illness, suffering and death. This study showed that the reproduction of the concept “joie” is possible not only because of its lexical series, but also because of the emotional state of the heroes, their speech and reaction to various situations. It has been determined that the concept of “joy” has a broader meaning than just a sense of satisfaction and joy. The conceptual field of emotion “joie” in French is quite wide, it can include such tokens that represent this emotional state: bonheur, plaisir, gaieté, félicité, satisfaction, allégresse, bien-être, euphorie, contentement, enthousiasme. Thus, in the E.-E. Schmitt’s novel the features of the representation and functioning of the emotional concept of “joie” and its lexical field, which expresses a state of joy, are identified. To show the concept of “joie” not only with the use of tokens that denote joy, the author introduces epithets, comparisons and exclamatory sentences. Therefore, the study further opens up opportunities for in-depth study of the concept of “joie” in French literature.

Keywords: concept, emotional concept, verbalization, concept “joie”, lexical field, means of reproduction, emotional state.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті вивчення концептів стало одним із найпопулярніших напрямків когнітивної лінгвістики. А вивчення емоційних концептів зумовлено необхідністю аналізу емоційних станів людини. Адже існування людини нерозривно пов’язане з емоційною діяльністю. Незважаючи на існування базових емоційних концептів, їх вербалізація у різних мовах має свою специфіку. Так передача емоційного концепту «joie» у французькій мові є досить різноманітна. Тому дослідження проблематики функціонування і передачі концепту «joie» у французькій літературі (на прикладі роману Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose») є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепти емоцій є одними з найважливіших об’єктів

дослідження багатьох лінгвістів (А. Вежицька, С. Жаботинська, М. Красавський, О. Кубрякова, В. Маслова, Г.Г. Слишкін, Й.А. Стернін, Р. Екман, W. Friesen, Р. Ellsworth). Роман Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose», є мало досліджений в зарубіжному та вітчизняному мовознавстві. З погляду функціонування і вираження концепту «радість» цей роман не розглядався, за винятком окреслення емоційної складової у перекладі А. Біласом [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед невирішених проблем слід виокремити проблему дослідження емоційного концепту «радість» у французькій мові, а також відтворення цього концепту та його лексичного поля у французькій літературі.

Метою є визначити особливості відтворення емоційного концепту «радість» у роману

Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose». Об'єктом є концепт «радість» у французькій мовній картині. Предметом є вербальні засоби концепту «радість» у романі Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose».

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження концепту є одним з найважливіших завдань когнітивної лінгвістики. Тому існує багато визначень поняття «концепт». Концепт (від лат. *conceptus* – що означає поняття) – інформаційна структура свідомості, різно-субстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого [7, с. 256]. Зважаючи на те, що «концепт» це калька від латинського слова «*conceptus*» (поняття), їхні значення не є синонімічними, вони досить відрізняються.

Аналіз визначень, який провів Л. Касьян показує, що розуміння терміну концепт у сучасному мовознавстві є варіативним. Так науковці виділяють як вузьке розуміння концепту (В. Красних), так і широке (В. Карасик, Є. Кубрякова, Ю. Степанов) [4, с. 48]. Проте вони сходяться на одній думці, що концепт належить до свідомості і включає, на відміну від поняття, в себе не тільки описово-лафікаційні, а й чуттєво-вольові та образно-емпіричні характеристики [8, с. 43].

Усі концепти можна поділити на такі групи: 1) уявлення про світ; 2) стихії та природа; 3) уявлення про людину; 4) концепти моралі; 5) соціальні поняття та стосунки; 6) концепти емоцій; 7) світ артефактів; 8) концептосфера наукового знання; 9) концептосфера мистецтва [6, с. 70]. Важливе місце серед абстрактних концептів посідають концепти емоцій [2, с. 344].

Натомість визначення емоційного концепту «радість» є першим кроком у дослідженні цієї концептосфери у романі Е.-Е. Шмітта «Oscar et la dame rose».

Емоційний концепт є ментальною одиницею високого ступеня абстрактності, що виконує функцію метапсихічної регуляції та відображає багатовіковий досвід народу через загальні універсальні та культурно-специфічні уявлення про емоційні переживання, що передаються мовною, концептуальною та емоційною картиною світу [5, с. 132]. Базові емоційні концепти репрезентуються емотивними-номінативами – словами, які позначають почуття (радість, любов, щастя, страх, смуток тощо), які є універсальними [3, с. 60].

Таким чином досліджуваний нами концепт «радість» відноситься до емоційних концептів. Французьким еквівалентом концепту «радість» є лексема «*joie*».

Аналіз тлумачних словників французької мови (Larousse, Le Grand Robert de la langue française, Centre National de Ressources Textuelle et Lexicales) дозволив визначити лексеми «*joie*» так:

Joie – 1) стан задоволення, який проявляється в радості, гарному настрої; 2) почуття задоволення, сильного щастя, що характеризується повною і обмеженою тривалістю, яке відчуває хтось, чий бажання реалізовані або в процесі реалізації [10]; 3) почуття радості є емоційним, моральним, інтелектуальним або психічним; глибоке задоволення [9]; 4) приємна і глибока емоція, хвилююче почуття, що відчувається всією сутністю [11].

На прикладі роману «Оскар та рожева пані» Еріка-Еммануеля Шмітта ми визначили вербальні репрезентації емоційного концепту «*joie*» та слова, які входять до його лексичного поля. Концептуальне поле емоції «*joie*» у французькій мові є досить широким, до нього можна віднести такі лексеми, що представляють цей емоційний стан – *bonheur, plaisir, gaieté, félicité, satisfaction, allégresse, bien-être, euphorie, contentement, enthousiasme: Le bonheur d'exister* [12, с. 82]. *Ils ont l'air tristes quand je suis de bonne humeur...* [12, с. 5]. *Ça m'a fait plaisir de revenir chez moi, à l'hôpital* [12, с. 73].

Романи Е.-Е. Шмітта насичені психологічним підтекстом та глибиною. Він талановитий письменник, виняткова людина, який створює специфічний всесвіт уяви, торкаючись і вирішуючи ті теми, які відлякують більшість романістів. Його твори є прикладом переосмислення різних питань, концепцією цінностей, засобами які спонукають до життєвої боротьби. У його романах важливу роль відіграє боротьба добра і зла, серед яких важливе місце знаходять такі теми як: радість, кохання, життя, самотність, хвороби, страждання і смерть.

Так, у романі «Оскар та рожева пані», автор зачіпає екзистенційне питання – віри в Бога. Він описує листування маленького смертельно хворого хлопчика Оскара з невидимим одержувачем – Богом. Письменник подає новий погляд на світ, на життя і смерть, показує нам що не все так однозначно як здається. І незважаючи ні на що, радість, щастя, любов є у всьому.

На початку роману ми зустрічаємося з Оскаром, який є у стані відчаю, бо опинився перед обличчям смертю після невдалої операції, що була єдиною його надією. Він почуває себе винним, хоч і витримав всі процедури. У даному прикладі *plaisir* вживається в заперечній формі: *Moi, je ne fais plus plaisir. Depuis ma greffe de moelle osseuse, je sens bien que je ne fais plus plaisir. (...)* *si j'avais fait une erreur* [12, с. 4].

Проте в той самий час він залишається оптимістом. І в подальшому ми бачимо, як наші головні герої Оскар і Рожева пані, разом ставлять під сумнів і обговорюють цей передсмертний стан людини. Гра яку йому запропонувала Рожева пані базується на тому, щоб з радістю прожити кожний день. У цьому діалозі автор показує радість хлопчика, використавши окличне речення:

– *Dans mon pays, Oscar, il y a une légende qui prétend que, durant les douze derniers jours de l'an, on peut deviner le temps qu'il fera dans les douze mois de l'année à venir. Il suffit d'observer chaque journée pour avoir, en miniature, le tableau du mois.*

– *Je voudrais qu'on y joue, toi et moi. Enfin surtout toi. À partir d'aujourd'hui, tu observeras chaque jour en te disant que ce jour compte pour dix ans.*

– *Dix ans?*

– *Oui. Un jour : dix ans.*

– *Alors dans douze jours, j'aurai cent trente ans!*

– *Oui. Tu te rends compte?* [12, с. 32–33].

У двадцять років він пише Богові про своє бажання, щоб вони з Пеггі Блу одружилися. Через тональне забарвлення цієї репліки, можна відчути, що саме принесе хлопчику радість: *Alors je t'adresse*

ma demande du jour: je voudrais que Peggy et moi on se marie. Je ne suis pas certain que le mariage appartienne aux choses de l'esprit, si c'est bien ta catégorie. Donc: mariage d'Oscar et Peggy Blue. Oui ou non. Vois si tu fais, ça m'arrangerait [12, с. 43].

Його бажання здійснюється дуже просто. Для двох дітей ця ніч стає чудовою подією, сповненою близькості, ніжних та радісних почуттів. Автор використовує багато епітетів, щоб описати почуття Оскара: *On était un peu serrés mais on a passé une nuit formidable. Peggy Blue sent la noisette et elle a la peau aussi douce que moi à l'intérieur des bras mais elle, c'est partout. On a beaucoup dormi, beaucoup rêvé, on s'est tenus tout contre, on s'est raconté nos vies* [12, с. 46].

Після цього він дуже щасливий розповідає Рожеві пані про своє весілля з Пеггі. В цьому діалозі, ми знаходимо те, що приносить радість Оскару: *– Il n'y a qu'un truc qu'on n'a fait pas, c'est le baiser en mélangeant les langues. Peggy Blue avait peur que ça lui donne des enfants. Qu'est-ce que vous pensez?* [12, с. 48].

На десятий день Оскар пише Богові. В цій фразі автор вжив порівняння, у якому знаходимо радість Оскара, що йому стільки ж років як і Бабці-Ружі: *Aujourd'hui j'ai cent ans. Comme Mamie-Rose. Je dors beaucoup mais je me sens bien* [12, с. 84].

Оскар втратив довіру до батьків, сімейна близькість забута. Проте ніжність матері повертає його спогади. У репліках можна побачити засоби, якими автор передає радість: *Puis ma mère ... m'a serré très fort, trop fort, et a dit d'une voix secouée: – Je t'aime, mon petit Oscar, je t'aime tellement. J'avais envie de résister mais ... ça me rappelait le temps d'avant, le temps des gros câlins tout simples, le temps ... pour me dire qu'elle m'aimait* [12, с. 39].

У наступному уривку Оскар робить комплімент дівчинці Пеггі Блю, що змушує відчувати щастя: *Peggy Blue, je voulais te dire: je veux pas que tu te fasses opérer. Tu es belle comme ça. Tu es belle en bleu. Ça, j'ai bien vu que ça lui faisait*

plaisir. Je l'avais pas dit pour, mais c'était clair que ça lui faisait plaisir [12, с. 42].

На дев'ятий день у своє листі Оскар написав, що його відвідав Бог, і в усіх тих речах, які описав хлопчик була радість. Е.-Е. Шмітт передає радість через бачення світу очима Оскара, використавши багато окличних речень: *C'est là que j'ai compris la différence entre toi et nous: tu es le mec infatigable! ... Et voilà du jour! Et voilà de la nuit! Et voilà le printemps! Et voilà l'hiver! Et voilà Peggy Blue! Et voilà Oscar! Et voilà Mamie-Rose! Quelle santé!* [12, с. 81–82].

У репліці Оскара, коли він зрозумів, що радість в кожному дні і ночі, в весні і зимі, в небі, в деревах, в птахах, в Пеггі, в Рожеві пані і навіть в ньому самому, автор гіперболізує радість: *Je me trouvais vivant. Je frissonnais de pure joie. Le bonheur d'exister. J'étais émerveillé* [12, с. 82].

Спостерігаємо еволюцію головного героя, від маленького наївного хлопчика до дорослої людини, яка знаходить сенс життя в своїй вірі в Бога. Через мовлення Оскара, який повторює *merci*, відчутно цей піднесений стан радості: *Merci, Dieu... J'avais l'impression que tu me prenais par la main et que tu m'emmenais au cœur du mystère contempler le mystère. Merci.* [12, с. 77].

У репліці Рожевої пані ми також бачимо подяку і в її тоні відчутна радість: *Grâce à lui, j'ai ri et j'ai connu la joie. Il m'a aidée à croire en toi. Je suis pleine d'amour, ça me brûle, il m'en a tant donné que j'en ai pour toutes les années à venir* [12, с. 86–87].

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином в романі Е.-Е. Шмітта були виявлені особливості репрезентації та функціонування емоційного концепту «*joie*» та його лексичного поля, яке виражає стан радості. Встановлено різні засоби передачі емоційного стану «*joie*» у мовленні героїв. Для вербалізації концепту «*joie*» автор використовує лексеми, які позначають радість, а також епітети, порівняння та окличні речення. Проведене дослідження в подальшому відкриває можливості для поглибленого вивчення концепту «*joie*» в французькій літературі.

Список літератури:

1. Білас А.А. Стратегії відтворення емоційно-експресивної функції знижених розмовних одиниць в українському перекладі роману Е.-Е. Шмітта «Оскар і рожева пані». *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. Вип. 45. С. 191–195.
2. Вежбицкая А. Семантические универсали и описание языков. Москва: Языки русской культуры, 1999. С. 780.
3. Кожухова Г. До проблем дослідження емоційних універсальних концептів (на прикладі концепту «любов»). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2017. Книга 1. С. 58–61.
4. Літяга В. Поняття «концепту» у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2013. Вип. 1(46). С. 48–50.
5. Малярчук О. Емоційний концепт щастя: етимологічні та структурні характеристики. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2014. Вип. 2(74). С.132–138.
6. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
7. Селванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля – К., 2006. 716 с.
8. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва: Языки русской культуры, 1997. С. 267.
9. Centre national de ressources textuelles et lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/joie>
10. Dictionnaire de français Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/joie/44939>
11. Dictionnaire Le Grand Robert de la langue française. URL: <https://grandrobert.lerobert.com/login.asp>
12. Schmitt E.-E. Oscar et de dame rose. Editions Albin Michel, 2002. 92 p.

References:

1. Bilas, A.A. (2014). Stratehiyi vidtvorennya emotsiyno-ekspresyvnoyi funktsiyi znyzhenykh rozmovnykh odynyts v ukrayinskomu pereklyadi romanu E.-E. Shmitta «Oskar i rozheva pani» [Strategies for reproducing the emotional-expressive function of low colloquial units in the Ukrainian translation of the E.-E. Schmitt's novel "Oscar and

- the Lady in Pink”]. *Naukovi zapysky. Seriya «Filolohichna»*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya», vol. 45, pp. 191–195. (in Ukrainian)
2. Vezhbytskaia, A. (1999). Semanticheskie unyversalii i opisanie yazykov [Semantic universals and description of language]. Moscow: Languages of Russian culture. (in Russian)
  3. Kozhukhova, H. (2017). Do problem doslidzhennia emotsiinykh universalnykh kontseptiv (na prykladi kontseptu liubov) [To the problems of research of emotional universal concepts (the example of the concept of «love»)]. *Naukovi zapysky NDU imeni M. Hoholia. Filolohichni nauky*, vol. 1, pp. 58–61. (in Ukrainian)
  4. Litiaha, V. (2013). Poniattia «Kontseptu» u paradyhmi suchasnykh lnhvistychnykh dosliden [The notion of “concept” in the paradigm of modern linguistic research]. *Visnyk kyivskoho natsionanoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Inozemna filolohiia*, vol. 1(46), pp. 48–50. (in Ukrainian)
  5. Maliarchuk, O. (2014). Emotsiinyi kontsept shchastia etymolohichni ta strukturni kharakterystyky [The emotional concept of happiness: etymological and structural characteristics]. *Visnyk zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Filolohichni nauky*, vol. 2(74), pp. 132–138. (in Ukrainian)
  6. Maslova, V.A. (2004). *Kohnytyvnaia lnhvystyka uchebnoe posobye* [Cognitive Linguistics: Manual]. Minsk: TetraSistems.
  7. Selivanova, O. (2006). *Suchasna lnhvistyka terminolohichna entsyklopediia* [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia – K. (in Ukrainian)
  8. Stepanov, Y.S. (1997). *Konstanty. Slovar russkoi kultury. Opit issledovanyia* [Constants. Dictionary of Russian Culture. Research experience]. Moscow: Languages of Russian culture. (in Russian)
  9. Centre national de ressources textuelles et lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/joie>
  10. Dictionnaire de français Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/joie/44939>
  11. Dictionnaire Le Grand Robert de la langue française. URL: <https://grandrobert.f.lerobert.com/login.asp>
  12. Schmitt E.-E. *Oscar et la dame rose*. Editions Albin Michel, 2002. 92 p.